

5. Матросова Л.М. Управління розвитком інноваційного потенціалу регіонів в перехідній економіці України: монографія/ Матросова Л.М., Овечкіна О.А., Іванова К.В., Солоха Д.В. – Донецьк: Донбас, 2009. – 496 с.
6. Орлов О.О. Інноваційні процеси як складова формування інноваційної моделі економіки / О.О. Орлов, О.В. Декалюк, С.В. Декалюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 2, т.2. – С. 142-146.
7. Федулова Л.І. Організаційні механізми формування результативної регіональної інноваційної системи / Л.І. Федулова // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 4(13). – С. 157-165.
8. Гросул В.А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні / В.А. Гросул // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1(3), том.1. – С. 76-82.
9. Головне управління статистики у Луганській області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lugostat.lg.ua.
10. Головне управління статистики у Донецькій області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.donetskstat.gov.ua.
11. Головне управління статистики у Харківській області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uprstat.kharkov.ukrtel.net.
12. Головне управління статистики у Хмельницькій області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.statbrd.ic.km.ua.
13. Головне управління статистики у Київській області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : oblstat.kiev.ukrstat.gov.ua.
14. Головне управління статистики у Львівській області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.stat.lviv.ua.
15. Державний комітет статистика України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
16. Бочарова Н.В. Сучасна стратегія інноваційного розвитку Європейського Союзу / Н.В. Бочарова // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1(3), том.2. – С. 43-50.
17. Варналій З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / З. С. Варналій, В. С. Воротін, В. С. Куйбіда та ін. – К. : НІСД, 2007. – 765 с.
18. Кластери та інноваційний розвиток України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ufpp.gov.ua/ckfinder/userfiles/files/lib_bissnes/klasterS.pdf

Надійшла 03.10.2010

УДК 339.1 (477)

Т. І. МЕДИНСЬКА

Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОМПАНІЇ США У СВІТОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ ІННОВАЦІЙ: ПЕРЕДУМОВИ ВПЛИВУ І НАСЛІДКИ

У статті досліджується роль і місце транснаціональних компаній (ТНК) Сполучених Штатів у світовому виробництві інновацій. Проведено систематизацію форм, методів, визначено передумови і результати такого впливу на господарську діяльність країн базування, приймаючих країн, процеси економічної глобалізації в цілому

In the article a role and place of transnational companies (TNC) of the United States is investigated in the world production of innovations. Systematization of forms, methods is conducted, pre-conditions and results of such influence are carried out on economic activity of countries of basing, host countries, processes of economic globalization on the whole

Ключові слова: виробництво інновацій, процеси економічної глобалізації, американські транснаціональні компанії, трансферт технологій.

Глобалізаційні процеси інформаційної доби в першу чергу характеризують діяльність найбільш розвинутих ТНК світу. Саме це є точкою дотику двох концептуальних спрямувань сучасної глобальної парадигми: економічного імперіалізму імперських держав та світової корпоративізації. Існує нагальна необхідність перманентної трансформації глобального корпоративного імперіалізму у напрямі інтелектуалізації для позитивної динаміки довгострокового розвитку світового господарства. При цьому сучасні ТНК здатні забезпечити цей процес, виходячи з того, що інтернаціоналізація ринку науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР) є їх визначальною особливістю.

У вітчизняній літературі дослідженню місця і ролі ТНК США у світових інноваційних процесах у умовах економічної глобалізації присвячено багато наукових праць, зокрема Ю. Пахомова, О. Рогача, В. Новицького, О. Плотнікова, О. Зав'ялової, О. Шниркова, Д. Олесевича, О. Етокова та інших. Водночас недостатньо дослідженою залишається систематизація наслідків впливу на світогосподарські процеси в цьому контексті американських ТНК як структуроутворюючих інституцій сучасності, що визначають основні напрями розвитку різних аспектів економічної глобалізації.

Основним завданням у даній статті визначено дослідження та систематизацію передумов і результатів економічного впливу американських ТНК на процеси світового виробництва інновацій.

Саме ТНК є основними структурними елементами економіки більшості країн, ведучим рушієм їх розвитку і підвищення ефективності. Глобальні тенденції інтернаціоналізації виробництва і капіталу, приватизація стратегічних альянсів і лібералізація зовнішньої торгівлі поставили ТНК в центр світового економічного розвитку. Передумови впливу на світове виробництво інновацій ТНК Сполучених Штатів визначає налагоджена ринкова інфраструктура підтримки інновацій.

Сьогодні ТНК перетворились із об'єктів у суб'єкти міжнародної політики, активно беручи участь в усіх глобальних процесах, що відбуваються у світі. Нарівні з промислово розвинутими країнами, вони широко проявляють себе у політиці, економіці, у фінансово-інвестиційній, інформаційній, науково-технічній, технологічній, військовій, екологічній сферах. У зовнішній політиці ТНК реалізують власну корпоративну дипломатію, а для успішного забезпечення внутрішньокорпоративної політики створили свою, корпоративну, ідеологію.

Щорічний чистий прибуток кожної з найбільших корпорацій практично дорівнює річному бюджету України. Кількість країн, в яких оперують філії і дочірні компанії окремої ведучої ТНК, часто перевищує кількість посольств материнської країни даної компанії, розташованих поза межами території держави, а чисельність службовців та членів їх сімей, добробут яких в тій або іншій мірі залежить від діяльності тільки однієї великої корпорації, дорівнює населенню таких країн, як Молдова або Словаччина. Сьогодні ТНК контролюють понад 50% світового промислового виробництва, 67% міжнародної торгівлі, більше 80% патентів і ліцензій на нову техніку, технології і ноу-хау, майже 90% прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Однією з характерних рис сучасних ТНК є їх величезні витрати на НДДКР [1].

На сучасному етапі у світовому економічному середовищі основний обсяг наукових досліджень і розробок здійснюється у лабораторіях і наукових центрах ТНК. Наприклад, щорічні витрати на ці цілі американських ТНК "General Motors", "Ford" і "IBM" складають 2-3 млрд дол, що перевищує бюджети на науково-дослідні роботи багатьох країн. Так, у США практично увесь обсяг витрат на НДДКР приватного бізнесу припадає на 700 найбільш великих компаній, при цьому близько 40% цих коштів приходиться на частку усього лише 15-ти найбільших корпорацій.

Загалом можна стверджувати, що в даний час провідну роль в глобальних процесах відіграють ТНК США, за характером і масштабами торговельно-інвестиційної експансії випереджаючи промислові і фінансові компанії інших країн. Так, зі ста найбільших корпорацій усього світу 27 базуються в США. Сполучені Штати є світовим лідером і за основними показниками діяльності своїх ТНК: на долю цих 27-ми компаній припадає 32,4% сукупних закордонних активів, 26% закордонних продаж та 25,6% зайнятих працівників у сотні найбільших ТНК світу. Їх доля у світовому валовому продукті складає близько 3,5%. Для п'яти найкрупніших американських ТНК аналогічний показник складає близько 1,1%. При цьому варто наголосити, що відрив великих корпорацій Сполучених Штатів поступово зменшується за рахунок посилення позицій ТНК держав Західної Європи і Японії, а також появи транснаціональних корпорацій країн, що розвиваються.

Все більшу роль в науково-технологічній стратегії ТНК відіграють приймаючі країни. Так, американська компанія "IBM" на початку 90-х років мала за межами США понад 25 тис наукових працівників, близько 30 лабораторій, що здійснювали програми НДДКР у межах єдиного плану корпорації, але з урахуванням особливостей ринків спеціалізації філій і дочірніх компаній "IBM" [2].

Спостерігається закономірний послідовний вплив ПІІ американських ТНК, особливо у галузях високих технологій, на структуру ринку приймаючих країн. В цілому у розвинутих країнах, що є донорами ПІІ, спостерігається сильна залежність між концентрацією виробництва і їх відтоком. Для країн-лідерів з відтоку ПІІ початку ХХІ століття, зокрема для США, Великобританії, Франції, Німеччини, Швеції, Японії характерний високий ступінь концентрації виробництва, особливо в галузях з великим ефектом масштабу і високою інтенсивністю рекламної й інноваційної діяльності.

В свою чергу, у країнах-реципієнтах ПІІ також простежується взаємозв'язок між припливом іноземних інвестицій і збільшенням концентрації виробництва в областях недосконалої конкуренції. У таких країнах показники іноземної власності і промислової концентрації виявляються сильно корельованими. Дана залежність підтверджується висновками експертів Світового Банку [3] на основі аналізу макроекономічних показників Бразилії, Мексики, Малайзії і деяких інших економік, що розвиваються, в Латинській Америці і Південно-західній Азії. На основі цих даних можна виділити наступні позитивні аспекти впливу ПІІ американських ТНК на структуру ринку приймаючих країн: висока міра концентрації виробництва сприяє інтенсифікації міжфірмової взаємодії, налагодженню нових ділових зв'язків, прискоренню інноваційного процесу, підвищенню ефективності використання природних ресурсів.

Протистояння корпорацій США і приймаючих держав виникають, коли уряди намагаються заставити ТНК оприлюднити їх інтелектуальну власність з метою придбання нових технологій для місцевих підприємств. Коли великі американські ТНК зіштовхуються з вибором втрати базової конкурентноздатної технологічної переваги або виходу з національного ринку, вони дуже часто обирають останнє. В свою чергу, самі Сполучені Штати у таких конфронтаціях є досить успішними, будучи великою за масштабами країною

і, що саме головне, маючи життєздатні місцеві фірми-конкуренти іноземним по відношенню до себе ТНК.

Для організації своєї науково-дослідної роботи ТНК застосовують різні інституційні підходи і методи. Наприклад, в американській “Minnesota Mining & Manufacturing” уся дослідницька діяльність розділена на декілька стадій, на кожній з яких використовується своя модель взаємодії науково-дослідних лабораторій. За роки існування компанії в ній була створена власна інноваційна культура, в основі якої лежить принцип У. Макнайта, якого дотримується керівництво ще з 40-х років: “Знайдіть правильних людей і залиште їх у спокої. Вони усе зроблять самі” [4].

Значний вклад в розробку прогресивної технології самих американських ТНК вносить і співпраця з університетами і науковими центрами, роботу яких активно фінансують провідні промислові корпорації. Певний вклад у створення передових технологій ТНК вносять компанії середнього і малого бізнесу, для яких проведення принципово нових НДДКР, їх впровадження у спеціалізоване виробництво часто виступає єдиним засобом виживання. І хоча частка середніх і дрібних фірм в сумарних витратах приватного капіталу на НДДКР не перевищує 5%, на них приходиться велика кількість значних винаходів. Із-за зазнаючи витрат більшість таких компаній часто стануть банкрутами і тільки найбільш успішні продовжують співробітництво з ТНК США шляхом участі останніх в їх фінансуванні та через інші канали.

Господарська діяльність американських ТНК, як і корпорацій інших розвинутих країн, значною мірою диверсифікована. Так, кожна із 500-та найбільших ТНК США має в середньому підрозділи в 11-ти галузях, а найбільш потужні охоплюють по 30-50 галузей. Це дозволяє одній корпорації проводити інноваційну діяльність за багатьма напрямками.

На сучасному етапі в промисловості високорозвинутих країн, зокрема США, найбільшим динамізмом відрізняються наукомісткі підгалузі машинобудівного комплексу: виробництво ЕОМ (у тому числі мікропроцесорів, периферійного устаткування і програмного забезпечення), телекомунікаційного устаткування, ракетно-космічної техніки, промислових роботів і засобів автоматизації. Саме ці виробництва визначають основні напрями науково-технічного прогресу (НТП) не тільки в машинобудуванні, але і в промисловості загалом. Так, протягом трьох останніх років на долю високих технологій припадало 30% приросту ВВП США, тоді як на житлове будівництво – 15%, автомобілебудування – тільки 5%.

Сполучені Штати володіють 70% світового ринку біотехнологій. Це пов'язано з великими обсягами фінансування цієї галузі. Крім того, США лідирують в області інформаційних технологій (40%), а також медичного устаткування (43%). Разом з тим, спостерігається тенденція коли наздоганяння Сполучені Штати європейські країни: їх частка складає 35% і 28% відповідно. На США припадає 32% світового ринку фармацевтичних товарів, вони є світовим лідером у виробництві й експорті військових технологій. Хоча витрати на НДДКР у військовому секторі Сполучених Штатів скорочуються, проте їх частка в дослідженнях залишається значною.

Американські ТНК отримують надзвичайно великі вигоди від монопольного становища на ринку високих технологій. Тому уряди приймаючих країн розробляють нормативно-правову базу та вносять відповідні зміни до існуючої з метою недопущення зниження конкурентоспроможності вітчизняних виробників корпораціями-монополістами. Наприклад, провідний світовий виробник програмного забезпечення (ПЗ) американська компанія “Microsoft” стала фактично монополістом на ринку операційних систем для персональних комп'ютерів з цілком об'єктивних причин – створена ним операційна система Windows була справжнім проривом в області комп'ютерного ПЗ і з часом стала стандартом у практиці його застосування.

Разом з тим можна констатувати, що монопольне положення американської “Microsoft” тільки гальмувало подальший прогрес у галузі, оскільки якість програмних продуктів постійно погіршувалась, а створеними іншими виробниками інноваційним програмним продуктам вихід на ринок був закритий. До того ж в антимонопольний комітет США і суди різних інстанцій надходило безліч позовів від дрібніших корпорацій – потенційних конкурентів Microsoft, – що звинувачували компанію в порушенні правил чесної конкуренції. У зв'язку з цим згідно з постановою Верховного суду США “Microsoft” вимушена була позбутись частини своїх філій, на базі яких утворені незалежні компанії.

Іншим прикладом є монополіст на ринку надання послуг зв'язку – американська компанія “AT&T”, в якій в середині XX століття працювало близько 1 млн працівників і сумарні активи якої досягали 150 млрд дол. Вона була розукрупнена за рішенням уряду США у рамках антимонопольного закону. З її складу було виділено близько десятка регіональних телефонних компаній, компаній телекомунікації тощо. При цьому показово, що навіть після цього “AT&T” залишається однією з найбільших компаній зв'язку в США та у світі [5].

З точки зору людських ресурсів, транснаціональний характер діяльності американських ТНК дозволяє переносити прості, але трудомісткі операції в країни з дешевшою робочою силою, а країні базування – робити акцент на підготовці висококваліфікованих кадрів. Найважливіше значення має і перетікання кваліфікованих кадрів, здійснюване у рамках ТНК, оскільки в цьому випадку країна базування, в яку притягуються фахівці з приймаючих країн, не несе багатомільйонних витрат на їх освіту.

У рамках трансферту технологій ТНК США забезпечують власні афілійовані підприємства і філії за кордоном усією необхідною документацією з центру. При такій формі взаємодії усі стратегічно значущі

елементи НДДКР здійснюються в країні базування, а зарубіжні філії отримують право проводити тільки окремі етапи досліджень, що забезпечує захист технологій від несанкціонованого використання шляхом контролю з боку материнської ТНК фінансової, технологічної, виробничої і збутової діяльності афілійованих підприємств.

За рахунок доступу до інформаційних ресурсів інших країн ТНК Сполучених Штатів дозволяють країні базування придбавати нові знання і технології, а так само продовжувати термін життя і підвищувати віддачу від власних інноваційних технологій. Найважливішим чинником придбання і створення нових знань за кордоном є інтернаціоналізація інноваційної діяльності ТНК, а також придбання результатів інноваційної діяльності (РІД), яке може здійснюватися в наступних формах:

1. Ліцензування, яке можна охарактеризувати як найменш приваблива форма придбання (розповсюдження) нових технологій на світових ринках для ТНК США. Дана форма є найбільш прийнятною у галузях, в яких може бути забезпечений ефективний патентний захист (галузі, у яких хімічна формула є центральним елементом виробу: фармацевтика, виробництво промислових органічних хімікатів, пластикових матеріалів, синтетичних волокон тощо).

2. Прямі іноземні інвестиції в конкретний інноваційний проект, коли інвестуюча ТНК (і як наслідок, країна базування) отримує або частину виняткових прав на створювані в ході проекту об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ), або певну долю від продажів продукції, яка буде виготовлена за отриманою технологією. Така форма надає інвесторові значний контроль над процесом створення нової технології і його результатом при невеликій небезпеці просочування технічної або комерційної інформації.

3. Спільні підприємства, які надають можливість спільної експлуатації блоків технологічного устаткування й ОІВ у рамках цілісних, функціонально пов'язаних ділянок виробництва. Вони також дозволяють фірмам-партнерам розподілити їх патентні портфелі шляхом передачі партнерові неживаної частини його компонентів. Таким чином, подібна співпраця може забезпечити американським ТНК швидший і менш дорожчий доступ до необхідних інноваційних технологій. Такі форми співпраці особливо поширені в молодих галузях: біотехнології, гennій інженерії та робототехніці.

4. Злиття і поглинання (ЗП) сьогодні є найбільш прогресивною формою придбання нових знань. Трансакції ЗП виступають основною формою для ТНК США задля подолання бар'єрів для входження даних компаній на нові ринки й подальшого здійснення ПІІ, збільшення ефективності внаслідок синергії, диверсифікації ризиків, збільшення розміру для "виживання", а також реалізації індивідуальних (біхевіористських) мотивацій.

Для більшості великих ТНК світу тенденція до інтернаціоналізації їх інноваційної діяльності є загальною, водночас конкретні стратегії, яких дотримуються корпорації різних країн, значно відрізняються. Це часто пояснюється не тільки з позицій економіки, але і з позицій пріоритетів економічної політики країни базування материнської компанії. Подібні регіональні відмінності обумовлюють існування декількох шляхів інтернаціоналізації інноваційної діяльності ТНК шляхом створення закордонних НДДКР-лабораторій та венчурних підрозділів, які формально відокремлені від материнської компанії і в сучасних умовах покликані забезпечити додаткові або непрофільні дослідження і розробки.

Американські корпорації при розміщенні своїх дослідницьких підрозділів використовують підхід, який є найбільш прагматичним – характеристика, притаманна багатьом процесам в економіці Сполучених Штатів. Так, дослідницький центр розміщується в тому місці, де це найбільш економічно вигідно материнській компанії. Найбільш відомими такими підрозділами є американські "Bell Labs", створені компанією "Lucent Technologies", що спеціалізується в області телекомунікацій, та "Xerox Technology Ventures".

Підсумовуючи основні результати проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. Сполучені Штати як країна базування великої кількості найбільш потужних ТНК світу отримують максимальну вигоду з використання виробленої в ній інноваційної технології, мінімізують свої ризики і максимізують прибуток, що дуже сприятливо позначається на їх конкурентоспроможності. Означена тенденція, в свою чергу, забезпечує економічну могутність великих американським корпораціям на світовому ринку.

2. З одного боку, в США сьогодні існують найбільш сприятливі умови для інноваційної діяльності: ліберальне законодавство, пільгове оподаткування НДДКР, великі обсяги венчурного капіталу, відлагоджені механізми комерціалізації нововведень та кращі висококваліфіковані кадри зі всього світу. Проте багато американських ТНК створюють свої дослідницькі підрозділи в Європі і окремих країнах Азії, керуючись своїми, часто не досить зрозумілими сторонньому спостерігачеві мотивами.

3. ТНК є однією з найважливіших складових частин світової ієрархії НДДКР, оскільки, з одного боку, доступ до фінансових ресурсів значно простіший, ніж для державних структур, а з іншого боку, НДДКР являється, безумовно, дуже важливою, але не єдиною і не головною сферою їх діяльності; тобто ризики фінансових втрат для ТНК значно менші, ніж для венчурних інвесторів. ТНК Сполучених Штатів є найважливішими суб'єктами НДДКР і здійснюють значний вплив на географію світового виробництва інновацій.

Подальшими дослідженнями у даному напрямі вбачається вивчення характеру впливу

транснаціональних компаній США на національні економіки держав світу, окремих аспектів наддержавного регулювання діяльності американських ТНК.

Література

1. World Investment Report 2009, United Nations Conference on Trade and Development. – <<http://www.unctad.org/>>.
2. Самофалов В. Глобальный вызов транснациональных корпораций // Зеркало недели. – <<http://www.zn.ua/2000/2250/41312/>>.
3. World Development Indicators 2009, World Bank development gateway. – <<http://www.developmentgateway.org/>>.
4. Becker G. Competition. Chicago, Illinois, September 12, 1999.
5. Алисов Н.В. Экономическая и социальная география мира (общий обзор) / Н.В. Алисов, Б.С. Хорев. – М. : Гардарики, 2000.– 700 с.

Надійшла 03.10.2010

УДК 338

І. М. МИХАЙЛОВСЬКА, К. І. КВАСНИЦЬКА
Хмельницький національний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ РИЗИКАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті запропонований алгоритм виявлення та опису підприємницьких ризиків, розроблений з врахуванням вимог основних міжнародно-визнаних стандартів із ризик-менеджменту та рівня кваліфікаційної підготовки фахівців українських підприємств, містить все необхідне для використання вітчизняними підприємцями.

The paper presents the detection algorithm and description of business risks, developed taking into account the basic requirements of internationally recognized standards of risk management and the level of qualification training of Ukrainian enterprises, contains everything needed for domestic entrepreneurs.

Ключові слова: ризик, підприємництво, підприємницький ризик.

Постановка проблеми. Починаючи із 2000 року українська економіка почала демонструвати формальні ознаки виходу з глибокої системної кризи, у якій вона опинилася після розпаду СРСР. Про це, зокрема, свідчать високі темпи росту ВВП, промислового виробництва та роздрібного товарообігу. Зокрема, протягом 2000-2006 рр. середньорічні темпи приросту реального ВВП становили 7,4%. Удвічі більшими (15,7%) були середньорічні темпи приросту реальних наявних доходів населення [1].

Проте успішна динаміка цих та деяких інших показників соціально-економічного розвитку країни не повинна приховувати той факт, що в основному він відбувається на старій, отриманій у спадок від соціалізму, матеріально-технічній базі. Неefективні структурні та інституціональні перетворення економічної системи не дають змогу задіяти інноваційні фактори розвитку. Аналіз існуючих моделей соціально-економічного розвитку показує, що лише інноваційно-інвестиційна модель може бути основою сталого зростання [2].

Невміння застосовувати сучасні, науково обгрунтовані підходи до управління інноваційними ризиками є однією із головних причин небажання підприємців займатися інноваціями. Труднощі виникають у підприємців і при управлінні іншими видами ризиків операційними, фінансовими, кадровими та ін.

Проблеми в сфері управління підприємницькими ризиками значною мірою обумовлені відсутністю алгоритму виявлення та опису підприємницьких ризиків, який є складовою частиною розробки Програми управління ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними та закордонними фахівцями детально досліджена специфіка сучасного соціально-економічного становища України. Безпосередньо підприємницькі ризики досліджуються в працях Вітлінського В.В., Вяткіна В.Н., Гамзи Ю.Ю., Гранатурова В.М., Катеринославського Ю.Ю., Макаревича Л., Хохлова Н.В., Чернової Г.В. та інших [3]. В них аналізуються сутність підприємницького ризику, його різноманітні види та методи управління.

Актуальність. Незважаючи на існуючий значний теоретико-практичний доробок у сфері управління підприємницьким ризиком, його ефективному використанню на українських підприємствах заважає ряд обставин. По-перше, стандарти, розроблені закордонними організаціями, призначені для застосування, в основному у великих компаніях, досвідчені фахівці яких пройшли відповідну підготовку та володіють усім арсеналом сучасних методів ризик-менеджменту. До того ж, розробники стандартів у більшості випадків прямо вказують на те, що «ідентифікація ризиків організації, як правило, проводиться незалежними консультантами» [5].

Мета статті полягає, по-перше, у викладенні в загальних рисах методики розробки Програми